

שואלין ודורשין

פנינים משיחותיו ותשובותיו של מורינו הגאון הגדול רבי בנין ציון הכהן קוק שליט"א ראש בית הוראה הכללי ירושלים, רב דק"ק אבי עזרי מרכז פתח תקוה

שבת המסוגלת ל'רב שהוק' וישועות גדולות

"ותאמר שרה צחוק עשה לי אלוקים, כל השומע יצחק לי"

(בראשית כא, 1)

אחד הטעמים לקריאת פרשת פקידת שרה בראש השנה, כיון שהוא יום המסוגל לפקידת עקרות.

ונראה שהשמחה שבאה לעולם עם צחוק השני של שרה – לא בעת שבישרוה המלאכים והוכיחה הקב"ה "למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד" (ת"י, 1) – אלא הצחוק שהתלווה ללידה "ותאמר שרה צחוק עשה לי אלוקים, כל השומע יצחק לי" וביאר רש"י שכל השומע ישמח עמה, כיון שבאותו היום נתמלא העולם שמחה "שהרבה עקרות נפקדו עמה, הרבה חולים נתרפאו בו ביום, הרבה תפילות נענו עמה, ורב שחוק היה בעולם".

מכוח הודאתה הגדולה לקב"ה, רב שחוק היה בעולם והשפיע על רבים. ואף בימינו אנו, כל החפץ להתברך ברב שחוק שהיה בעולם על ידי שרה, ובפרט בשבת זו המעוררת את הזמן, עליו לדבוק בהודאה הגדולה שעשתה שרה לקב"ה, ולפרסם את ניסיו. וההודאה והאמונה תלוים זו בזו, כי מי שמאמין בהשגחתו – מודה, והאמונה מתחזקת בלב המודה.

מי שמרבה בהודיה לקב"ה, זוכה למנוחת הנפש, כיון שהיפך עגמת הנפש המצויה אצל רבים היא השמחה, ואין שמחה גדולה לאדם מאשר הוא מכיר בטובות, הברכות והשפעות העצומות שהכל יכול מרעיף עליו בכל עת ובכל שעה.

ככל שירבה בהודאה, ישתנה מבטו על הסובב להתמקדות בראיית החלק הטוב, שהרי כל הנהגה מורכבת מחלק טוב וחלק פחות טוב. אמנם ישנם אנשים שמצליחים להתמקד דווקא בחלק הפחות טוב, ותמיד לתת ביקורת על כל עניין. וממילא חייהם מלאי מרמור.

אך המרבה להודות זוכה שמשנתנה מבטו עד שיצליח לראות את החלק הטוב בכל דבר, וממילא שמחה תלווהו תמיד ולא יהיה כמו חתן שבסיום חתונתו בוחר להתמקד מדוע פלוני לא חיך אלי ואלמוני לא הביא מתנה מספיק גדולה כיאה לו וכיו"ב, בעוד הוא מתעלם מהשמחה הגדולה שלו.

דבר נוסף שיש ליכור בעבודת ההודאה הוא לא להודות רק על נסים היוצאים מדרך הטבע, אלא אף על הניסים העוברים עלינו בכל יום ויום, ולא רק בהודאה בתפילת שמונה עשרה

באמרו "מודים אנחנו לך... על ניסוך שבכל יום עמנו", אלא לפרט את הודאתו ולהשתדל להודות עליהם עוד בלא שייצטרך להגיע הלילה למצב שבו ילקח ממנו משהו שרגיל אליו, וכשמקבלו חזרה רק אז יזכר להודות כעין מי שעבר תאונה ונפגעה ידו, ורק לאחר חודשיים של טיפולים הוא מודה שמסוגל להזיז את ידיו.

אלא כבר קודם שתבוא הרעה חלילה, יודה וישבח על בריאותו השלימה ועל כל אשר חננו ה', גם אם זה נראה מהדברים היותר פשוטים, שכביכול אין צורך להבחין בהם ובטח לא להודות עליהם.

הצלה מחיות רעות

במשנה בברכות (א, 8) נאמר "מי שאכל ושכח ולא בירך". ויש להבין מדוע לא קיצר התנא בלשונו ואמר "מי שאכל ושכח לברך", והרי תמיד חס התנא על לשונו עד שפעמים רבות קיצר אף בדבר שכביכול יכול לשנות משמעות כעין "חיסורי מחסרא", שהגמרא מגדירה חוסר מילים מסוימות כמשנה.

אכן נראה שהתנא השתמש בלשון נקייה, ורמז בזה שיהודי אף פעם אינו שוכח לברך, אלא רק "אכל ושכח" כלומר שיתכן והוא שכח שאכל, ולכן לא בירך.

כפי המסופר על הגאון רבי איסר זלמן מלצר שבאמצע הלימוד ביקש מאשתו כוס תה, וכיון שהיה שקוע בלימוד לא שם לב ששתה את התה. כעבור זמן, פנה אל הרבנית: זיין געזונט און שטארק (תהיי"ב בריאה וחוקק) אבל למה עדיין לא הבאת לי את התה – כך דרכם של הגדולים, כשרצו להעיר לאשה לא צעקו או באו בטרוניה, אלא בירכו אותה זיין געזונט און שטארק.

עונה הרבנית: הרי הבאתי לך כבר את התה... הוא פשוט שכח ששתה.

כך כאן הוא שכח שאכל, ולכן לא בירך. וכפי שאומר החובת הלבבות (חשבון הנפש יט) כי על האדם להתבונן "בהצלת הבורא אותו מפגעי העולם... ממאסר, וסמי המוות, והחיות הרעות".

ויש להבין מדוע אדם נקי כפיים המהלך חופשי כאחד האדם צריך להודות על שניצול משיבה בבית סוהר, וכי הוא גנב, או רוצח. ואיזו שייכות יש לו עם סמי המוות שעליו להודות שניצול מהם, וכי יש לו אויבים או שונאים שירעילוהו.

הלכה למעשה

תשובות מורינו ראש בית ההוראה במשנת מרן רבינו הגר"ש אלישיב זצוק"ל

קריאת התורה - לעמוד או לשבת

שאלה בבית הכנסת בו אני מתפלל יש עומדים ויש יושבים בשמיעת קריאת התורה. מהי ההנהגה היותר ראויה. והיושבים, האם צריכים לקום ל'ברכו'.

תשובה נפסק בשלחן ערוך (קמ"ד, ד) שאין צורך לעמוד, וכן האר"י (שער הכוונות מה, עד) ואף הגר"א (שו"ע שם) לא עמדו.

וכתב הב"ח (קמ"א, ס"א) שאלו הנוהגים לעמוד (בהמהר"ם המובא בשלחן ערוך) אין זה מדינא, אלא ש"ראוי להדר ולעמוד מפני שצריך להעלות בדעתו כאילו קבלה באותה שעה מהר סיני" ושם עמדו כל ישראל.

אמנם במקום שהציבור נוהגים לעמוד או לשבת אל ישנה מהם, כמאמר חז"ל (מסכת דרך ארץ ז) "אל תהי יושב בין העומדים ולא עומד בין היושבים", ולכן בישיבות הקדושות בהן נוהגים לעמוד בקריאה צריכים כולם לעמוד, וכך נהג מו"ר הגר"ש אלישיב זצ"ל כאשר התפלל בבית כנסת בקרית יערים כאשר שהה שם למנוחה, עמד בקריאת התורה כיון שנהגו שם לעמוד. מו"ר זצ"ל ישב בקריאה ולא נעמד בעת שענה לברכו אלא עשה תנועה קלה של קימה ואמר שדברי המשנה ברורה (שם י"ח) לעמוד כשעונה לברכו, סגי בתנועה קלה של הידור ואין צורך בעמידה ממש. וכן כשעונים "אלוקינו" לזימון בעשרה סגי בהידור קצת.

קנאבים רפואי בשבת לחולה קשה

שאלה חייל נפצע קשה בכל חלקי גופו ומאושפז ממושכות ועובר מדי שבוע ניתוחים וטיפולים קשים עד כדי מצב של 'טוב מותי מחיי' ר"ל. להרגעת ייסוריו לא הועילו כל סוגי המורפיום ומשככי הכאבים, מלבד עישון סיגריה המכילה קנאבים רפואי. האם יכול לעשן סיגריה זו בשבת.

תשובה כיון שהוא בגדר חולה שיש בו סכנה, מותר בעשיית כל צרכו.

ואף שמבחינה רפואית לא נשקפת סכנה קיומית לחייו, אך בהגדרה ההלכתית הוא חולה שיש בו סכנה, שהרי יש לו "מכה של חלל" שפסק השלחן ערוך (שכח, ד) שעושים לו כל צרכו, וכתב המשנה ברורה (ד"י) "אף על פי שאין בו סכנה במניעת הדבר ההוא". ואף שישנם ראשונים החולקים ואוסרים לחלל שבת אלא בדברים שיסתכן במניעתם, אך עיקר הדין כהשו"ע אלא "שראוי להחמיר".

ולכן מעיקר הדין מותר לחלל שבת בעישון הסם, ומה שכתב הביאור הלכה שיש להחמיר רק "אם אכן נצרך לזה", הרי כאן אין לך צורך גדול מזה, ומה גם שידוע שמנוחת החולה, מחזקתו ונותנת לו כוחות להתגבר על מחלתו, ואילו הייסורים הקשים מחלישים מאוד מלבד שמונעים ממנו שינה הנצרכת מאוד לרפואתו, ואם כן צורך גדול הוא לעצם רפואתו. (ומשנה שאינה צריכה היא האיסור להשתמש בסמים אם לא במקום פיקוח נפש כמבואר באגרות משה יורה דעה ג, לה).

הלכה למעשה

קניית ירקות מחשוד על השביעית

שאלה חנות ירקות שהסירו ממנה את הכשרות אחר שנתפס שמרמה ומביא ירקות מגידולי עוברי עבירה בשביעית. האם אסור לקנות ממנו אף תפוחי אדמה ובצל שבוודאי נלקטו בשישית.

תשובה מותר, כמבואר בדרך אמונה (שמיטה ויובל ה, קיג) שאף שפסק הרמב"ם שהחשוד לעשות סחורה בפירות שביעית "אין לוקחין ממנו כל דבר שיש בו זיקת שביעית כלל", אך ירקות אלו שברור שהם משישית ואין בשוק מהם הקדושים בקדושת שביעית, מותר לקנות ממנו.

והסתפק החזו"ן איש (נתיב השמיטה יא, א) שמא בימינו אינם בגדר 'חשוד על השביעית' שיש לקונסו, כיון שמסתמכים על ההיתרים (הובא בדרך אמונה ו, ציון ההלכה ב). ועוד הורה החזו"ן להתיר כשבעל החנות אינו מפסיד מכך שלקוחות בודדים לא קונים ממנו, כאשר עיקר הלקוחות אינם שומרי שביעית, ונמצא שהקנס אינו עליו אלא על שומרי השביעית

שמונעים מהם לקנות ממנו דברים המותרים (מכתב הג"ר שבערל גריינמן).

הנ"ל - פינה מיוחדת לאוצר בי"ד

שאלה חנות של חשוד על השביעית שהשאיר פינה מיוחדת לאוצר בית דין, האם מותר לקנות ממנו את יבול האוצר בי"ד.

תשובה מותר, כיון שכל האיסור לקחת ממנו דבר שיש בו זיקת שביעית הוא קנס שלא ירוויח, אך מותר לקחת ממנו מתנה, (דרך אמונה ה, קיד). ובאוצר בית דין הרי כל הכסף שמקבל הוא רק על טרחת הפועלים, ולא כרווח מהפירות. ואף שבעל החנות מרוויח מכך שנטול שכר טרחתו ועל השכרת חלק מהחנות לבית דין, אכן אין הוא רווח מהפירות עצמם ולכן מותר.

שומע את חברו שזכה 'ותן טל ומטר'

שאלה עומד בתפילת שמונה עשרה ושומע שהעומד לצדו טעה ולא אמר 'ותן טל ומטר', האם

יכול לרמוז לו שטעה.

תשובה באמצע תפילה אסור לרמוז מאומה לזולתו, ומה שחברו טעה אף שלבסוף יצטרך לחזור ולהתפלל אין זה נוגע אליו. ואין חילוק אם זה בנו שחייב בחינוכו או מתפלל אחר. אמנם אם הדבר טורד את כוונתו, יכול לסמן לו בכדי לסדר כוונתו להמשך התפילה.

אמירת דברים שבקדושה עם זונדה

שאלה נעזר בהזנה חלופית (זונדה) דרך האף להוציא פסולת שבגופו, האם יכול להתפלל או שיש לזה דין צואה.

תשובה כיון שהצואה לא יוצאת כלל מאותו מקום, אלא קודם לכן יוצאת לצינור, התיר מו"ד הגר"ש אלישיב להתפלל בזה ואף להניח תפילין ולברך כרגיל.

וכן התיר האגרות משה (א, כז) "שהמים והצואה שבתוך הגוף ודאי אינו כלום שכל אדם הוא כן... ואין לאסור מצד קילוח העמוד".

וכן על הינעלו מחיות רעות, וכי הוא מהלך בג'ונגל. והרי בעיר אין בכלל חיות רעות, ומה יש להודות על כך? הודאות אלו מצטיירות ככרכה לבטלה. והוא כעין הודאה על שלא נפל מהמאדים.

אך לא כן, כי כל מצב שיש לאדם זו נתינה. כל הצלה שיש לו היא מפני שכך קבעו לו משמים. וכפי "שאין אדם נוקף אצבעו מלמטה, אלא אם כן מברייזן עליו מלמעלה" (חולין ז, ב), למרות שנראה בפשטות שברצותו מוזי אצבעותיו, אכן לא כן הוא אלא רק מכוח שהכריזו מלמעלה, ניתנה לו החופשיות לפעול את הפעולות הקבועות הרגילות.

כמו כן מה שלא טרפה אותו חיה רעה, אין זה מחמת שגר בעיר מתורבתת, שהרי לעתים גם קורה שבורח ארי או חיה אחרת מגן החיות, ואף לעתים מגלים בחברות גדולות ומפורסמות שאחד מרכיבי מוצרי המזון איננו ראוי למאכל. אם כן כל מה שניצול מרעל או מחיה רעה וכל כיו"ב הוא רק כיון שאדון הכל המזגיח עליו בהשגחה פרטית השגיח שיינצל מפגע זה ומפגע אחר.

יתן ה' ושבחיו לא ימוש מפניו ומפי זרענו וזרע זרענו עד עולם.

"תשית לראשו עטרת בז"

מלב מלא גיל וחווה נשגר ברכת מזל טוב לכבוד מורנו הכהן הגדול מאחיו המסור עד מאוד למען הצלחת ושגשוג רשת שובו

הגאון רבי **בן ציון הכהן קוק שליט"א**

ראש בית ההוראה הכללי וחבר נשיאות שובו בארה"ק ולרעייתו הרבנית שתח'

לכבוד שמחת אירוסי בתו

עב"ג הנעלה שמו מפארים

הרב יהודה רפפורט שליט"א

יה"ר שהזיווג יעלה יפה ושיזכו לבנות בית נאמן בישראל לתפארת המשפחות הכבודות

כעתירת

הרב אברהם בידרמן הרב יוסף הוך הרב חיים מיכאל גוטרמן
י"ר שובו-ארה"ב מנכ"ל רשת שובו

הרב דוד בלאכמן הרב דוד איבגי
י"ר שובו-אנגליה סמנכ"ל רשת שובו

צוותי ההוראה ואלפי תלמידי הרשת

מוקד ההלכה
שע"י בית ההוראה

0722-133-466

Beithorah.co.il

להנצחה בעלון באמצעות

בקופת בית הוראה הכללי ירושלים שע"י מכון ציוני הלכה

ניתן לשלוח שאלות וכן לקבל העלון מדי שבוע בדוא"ל:

Beithorah@gmail.com